

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Petr Kokaisl: Postsocialistická transformace a změny kultury ve středoasijských republikách na příkladu Kyrgyzstánu a Turkmenistánu. FF UK, Praha 2005, 174 stran.

Střední Asie představuje specifický vnitrozemský makroregion, který lze vymezit i jako tranzitní. Právě fyzicko-geografické podmínky či prostředí tu nikdy v minulosti nevyvolaly masovější sedentarizaci populací. Většinu oblasti ovládly hlavně turkické kmeny, z nichž se vytvořily dnešní státotvorné národy. Etnická heterogenita tohoto makroregionu je značná. Přesahy středoasijských etnik za hranice vlastních národních států mohou být i určitým zdrojem nestability tohoto regionu. Hodí se dodat, že například přes milion Turkmenů žije mimo „mateřské území“, především v Íránu. Značnou roli tu sehrávala a dosud sehrává mimo jiné ekonomika, jejíž důležitou součástí tvoří pastevectví.

Shora uvedený region vzbuzuje stále větší pozornost mimo jiné i proto, že je zde možné sledovat tranzitivní procesy, které byly iniciovány zvláště po rozpadu sovětského impéria. Dále připadá v úvahu vliv islámu a určité sympatie k Turecku. Tato oblast je rovněž dlouhodobě v ohnisku zájmu světových velmocí, Ruska, Spojených států amerických a Číny.

Zvláště vzhledem k českému prostředí je novodobý vědecký zájem o tuto oblast teprve v počátcích, a proto předložená disertační práce Petra Kokaisla patří mezi průkopnické. Avšak pro úplnost je třeba uvést, že Slavomír Horák nedávno vydal monografii nazvanou Střední Asie mezi Východem a Západem (Praha: Karolinum 2005). Jinak se na tuto oblast především ve vztahu k Afgánistánu zaměřuje historik českého původu Milan Hauner, který akcentuje mimo jiné geopolitický aspekt s inspirací teorií Mackindera. V této souvislosti nepočítám celou řadu zahraničních publikací k tématu.

Tak Petr Kokaisl ve svém pojednání si vytkl za cíl sledovat transformační procesy v Kyrgyzstánu a Turkmenistánu. Volba těchto zemí je v práci vhodně zdůvodněna: obě země zaznamenávají relativně odlišný vývoj, přičemž

Kyrgyzstán vykazuje výraznější demokratické rysy, zatímco Turkmenistán je poznamenán režimem osobní moci prezidenta Nijazova.

Provést celkovou charakteristiku určitého regionu představuje velmi obtížný úkol. Kolega Kokaisl měl poněkud usnadněnou situaci tím, že v obou zemích prováděl terénní etnologický výzkum, jehož výsledky včlenil do své práce. Právě získaná data Kokaislovu práci ozvláštňují a doplňují o cenný „prožitkový“ materiál; zároveň korigují hypotézy a předem vypracované koncepty v odborné literatuře. Přitom autor práce si je dobře vědom limitů terénního výzkumu především v mimoevropských zemích.

Je třeba vysoce hodnotit výstižné vymezení předmětu práce, jakož i výzkumných otázek a cílů. Petr Kokaisl se zde věnuje především transformaci pastoralismu, dále sleduje roli politických a příbuzenských struktur, konečně pak vysvětluje identifikační procesy. Zajímá ho také hodnocení transformace z různých aspektů (podle tzv. hodnotitelů).

Po krátkém úvodu se kolega Kokaisl hodnotí literaturu a prameny k pastoralismu (s. 5 – 22). S pomocí relevantní literatury postihuje především nomadismus a transhumanci. Bibliografie k tomuto tématu je přijatelná a reprezentativní, stejně tak seznam literatury k oblasti Střední Asie jako celku. Pokud jde o transhumanci, je možné doplnit Kokaislovu lokalizaci ještě o Španělsko a Řecko. Tak například Karakačani na hranicích Bulharska a Řecka se tomuto způsobu obživy věnují dodnes.

Recenzovaná disertační práce je doprovázena řadou kvantitativních údajů vložených přímo do textu. Přehledné mapky, tabulky a grafy poskytují instruktivní data ke geografické, ekonomické, sociální aj. problematice. Obzvláště názorná je třeba tabulka, která ukazuje podíl zavlažované orné půdy ve Střední Asii (s. 40). Lze z ní odvodit i obecné tendence zemědělství: tak například v Turkmenistánu se setkáváme s vysokým podílem bavlny v osevním postupu. Běžný čtenář, ale i oponent si však položí otázku: kde jsou fotografické přílohy z vlastního výzkumu, které by ještě více zvýraznily názorný pohled na celou problematiku?

Další připomínka směřuje k autorově snaze o komparaci sociálně-ekonomických a kulturních změn v obou zemích. Při četbě práce se nenarazí na koncentrovanější postřehy týkající se „změny kultury“, jak bylo ostatně avizováno v nadpisu. Výjimku tvoří kapitola „Současný Kyrgyzstán a změny

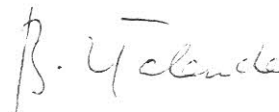
kultury“ (s. 133 – 156). V případě Turkmenistánu jsou místo této kapitoly zařazeny úvahy o etnické identitě. Bylo by vhodné více zdůraznit, kterých elementů kultury se změny týkají. Jinak oponent pozitivně hodnotí Kokaislovu schopnost: postihnout ekonomickou transformaci ve zvolené oblasti a dále prezentovat model pastoralismu.

Z předložené práce je dobře patrné, že terénní výzkum není ukončen a že bude následovat další etapa analýz a interpretací včetně rozšíření například na Tádžikistán. Shora uvedené připomínky nebo náměty nemají vliv na výsledný příznivý dojem z disertace. Kolega Kokaisl se ve své vědecké činnosti zařazuje k badatelům v oblasti ekonomické etnologie, respektive antropologie. Přínosné je i to, že se mu podařilo zvládnout výzkum mimo Evropu, v exotickém terénu.

Celkově lze konstatovat, že Petr Kokaisl ve své disertační práci osvědčil schopnost získat relevantní údaje ke zvolené problematice. Prokázal, že je schopen na přijatelné úrovni teoreticky pracovat v příslušné oblasti studia a že umí získané poznatky interpretovat. Předložená práce je pečlivě provedena jak po stránce metodologické a teoretické, tak i praktické. Stylisticky je text – až na malé výjimky - velmi dobře zvládnut; je přehledný a čtivý. Je z něho patrné zaujetí pro zvolený předmět studia.

Závěr: Protože Petr Kokaisl podal velmi dobrý badatelský výkon, práci lze přijmout jako vhodný podklad pro jednání komise, které by mělo vést k přiznání titulu Ph.D.

V Praze dne 2. února 2006

Doc.PhDr. Bohuslav Šalanda, CSc.